

LA FEMOSA

ARTESA DE LLEIDA

NOVEMBRE - 1990

Núm. 119

PÒRTIC

Viure en un poble petit com el nostre té els seus problemes, d'infraestructura, culturals, de comunicació etc. Aquí no tenim les mateixes ofertes d'espectacles (cinema, teatre...) que en una gran ciutat. Tampoc no podem veure ni la varietat ni la qualitat dels esports. No tenim les mateixes ofertes de biblioteques, museus sales d'exposicions que puguin satisfer la nostra curiositat i enriquir els nostres coneixements. Viure en un poble és ben bé una altra cosa: aquí s'ha d'agafar tot d'una manera tranquil·la i relaxada.

Als pobles petits gairebé mai no passa res, tot és tan quotidià i familiar que tot sembla immutable. Si no fós pels canvis crítics que marquen les estacions de l'any, semblaria estar estacionats en un gran estadi ple de rutina. I tanmateix la vida, les inquietuds,

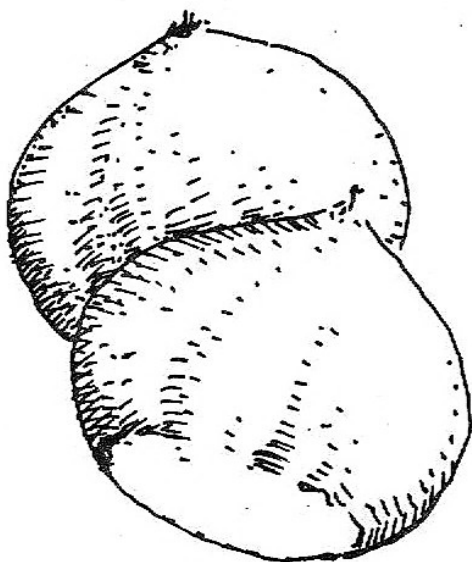
els reptes, les il·lusions hi són sempre a flor de pell. Passa, però (potser per aquesta tranquil·litat que ens envolta) que les coses que es produeixen lluny del nostre horitzó per important o per inquietant que sigui (com això que hom en diu "la crisi del golf"), nosaltres ens les mirem amb un posat de "com si sentís-sim ploure" o dit d'una altra manera, no ens interessa pas perdre'hi molta estona intentant de descabdellar tot aquest conglomerat d'interessos. Sabem o intuïm, ja d'entrada, que res no ens pot afectar a nosaltres, al menys en un curt termini, i si hi ha alguna persona que hi vulgui posar interès ha fa més moguda per la informació partidista dels informatius de la tele que per criteris propis.

Per altra part, les nostres, inquietuds, els nostres problemes, potser per petits,

tampoc interessin a ningú fora de l'abast del nostre municipi; són només les nostres inquietuds i els nostres problemes i això ho sabem i ho acceptem plenament sense fer a ningú cap retret. Sempre ha estat així i sempre hem estat la gent d'ací només, els que hem treballat amb solidaritat per a poder realitzar les nostres il·lusions o resoldre les nostres mancances.

Aquesta declaració d'auto-suficiència no és, però, ni de bon tros real, i ho és cada cop menys a mesura que avança el temps. Per unes qüestions pot-

ser només de mimetisme amb el que passa a les ciutats que tan sovint es reflecteix (de fet no es reflecteix altra cosa) per mitjà del cinema, però sobretot per la televisió en tants i tants programes seriats d'aquells que no s'acaben mai, la gent, les persones que vivim en petits municipis ens anem tornant individualistes i per això mateix insensibles als problemes quotidians de la nostra petita comunitat. És segurament, el preu del progrés, progrés tan cercat i alhora tan temut i és que en definitiva, no es pot tenir tot.

LA FEMOSA

REVISTA D'OPINIO I D'INFORMACIO LOCAL

NÚM 119 / NOVEMBRE 1990

EDITA: AGRUPACIÓ CULTURAL «LA FEMOSA»
CASTELL, 23 ARTESA DE LLEIDA

SEGONA ÈPOCA

DIPOÏIT LEGAL: L-264 - 1981

AMB EL SUPORT DE:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Diputació de Lleida

ÍNDIX

PÒRTIC / 1

FULL INFORMATIU / 4

Per la comissió

ARTESA, ASPA I PUIGVERD

DINS EL DICCIONARI «MADOZ» / 5

QÜESTIÓ DE CANVIS / 11

Per Eulàlia Solà

NOTES I NOTÍCIES / 14

SOTA LES SALADES / 17

Per Felip Gallart i Fernàndez

ELS ABOCADORS COM A PROBLEMÀTICA

SOCIAL ACTUAL / 19

Per Alternativa Ecologista d'Artesa

HUMOR / 22

CARTES A UN PSICÒLEG / 23

Per Catxepet

FOLKLORE ARTESENC / 25

Per A.C.

Els articles i opinions que apareixen a les pàgines de LA FEMOSA reflecteixen únicament l'opinió de llurs signants.

FULL INFORMATIU

La Comissió de Festes informa a tots els seus socis i col·laboradors de la programació del mes de novembre, que és la següent:

--Dia 1, projecció de la pel·lícula "LAS AVENTURAS DEL BARON MUNCHAUSEN", a les 7 de la tarda.

--Dia 4, inici d'un cicle de cinema que sota el nom CINEMA DE POR oferirà durant quatre diumenges diferents films d'aquest gènere terrorífic. La pel·lícula inaugural serà "EL TERROR NO TIENE FORMA", a les 7 de la tarda.

--Dia 11, projecció de la pel·lícula "PHANTASMA", a les 7 de la tarda.

--Dia 18, projecció de la pel·lícula "EL BESO", a les 7 de la tarda.

--Dia 25, projecció de la pel·lícula "PROYECTO --TERROR--", amb la qual es dona per finalitzar aquest petit cicle, a les 7 de la tarda.

Aquesta programació està sotmesa a canvi, en cas d'imprevist o de força major.

Esperem que la programació sigui del vostre agrat, i us donem les gràcies per la vostra col·laboració i participació.

La Comissió.

ARTESA, ASPA I PUIGVERD DINS EL DICCIONARI «MADOZ»

Un dels llibres que darre-
rament han entrat a la Biblio-
teca de "La Femosa" és els dos
volums d'Articles sobre el
Principat de Catalunya extrets
del DICCIONARIO GEOGRAFICO-ES-
TADISTICO-HISTORICO DE ESPAÑA
Y SUS POSESIONES DE ULTRAMAR.
Aquest diccionari compilat per
Pascual Madoz es compon de 16
densos volums i va ser començat
a publicar l'any 1845. Segons
els entesos, el "Diccionario
MADOZ" és l'obra més completa i
sistemàtica de documentació i
d'interpretació de la realitat
espanyola del segle XIX.

Nosaltres, encara que no-
més sigui per curiositat, ens
ha semblat bé de traduir i pu-
blicar a LA FEMOSA el que
aquest diccionari diu d'Artesa,
Aspa i Puigverd perquè hi ha
coses ben curioses que, de la
manera que són explicades tenen
un regust peculiar que val la
pena d'assaborir.

El MADOZ, diu això:

ARTESA DE LLEIDA: Lloc (1)
amb ajuntament, a la província,
partit judicial i diòcesis de
Lleida (una llengua i mitja
-dista de Lleida-) Audiència
Territorial i Capitania General
de Catalunya (Barcelona, 21) si-
tuada a mitja llegua (2) de la
carretera que condueix de la
capital de província a Tarrago-
na, en una plana abatuda prin-
cipalment pels vents de l'Est i
Sud, i frueix de clima templat
i molt saludable. Formen la po-
blació 85 cases quasi totes de
terra, però còmodes i ben dis-
tribuïdes. Té una casa munici-
pal, escola de primeres lletres
dotada amb 600 rals anuals, a
la qual acudeixen 22 nens. I
una església dedicada a Sant
Miquel i servida per un capellà
"cuya plaza de 2º ascenso pro-
vec S.M: ó el diocesano", se-
gons els mesos en què vaga i
prèvia oposició en concurs ge-

neral.· LIMITA EL TERME, pel Nord amb el despoblat de Grealó (a 1/4 de llegua) per l'Est amb el terme de Puigverd (a la mateixa distància), pel Sud i Oest amb el terme d'Aspa (a 1/2 llegua). Dins del mateix es troba el despoblat de Vinatesa, el qual dista de la població un quant d'hora, i en un pla sobre l'esmentat camí de Lleida, una ermita dedicada a Sant Ramon, la qual no té cap particularitat. EL TERRENY abarca 1.200 jornals que, encara que són de terra fèrtil per naturalesa, no produeixen la part destinada al cultiu, tot i que podrien rendir perquè escasseja molt el rec; no havent-hi altres aigües que les del riuet anomenat la Femosa, el qual acostuma a esgotar-se durant l'estiu. Tant els camins locals com la carretera de la qual ja s'ha fet esment, es troben en bon estat. El correu es rep, per cada in-

teressat, per l'administració de Lleida els dies designats. PRODUËIX blat, ordi, cegol, vi, oli, llegums, poca hortalissa i borrella (3) en bastants quantitat. Cria bestiar de llana i de cabra i el necessari mular i volví per a la feina del camp. Hi ha molta caça de llebres, conills i perdius. INDÚSTRIA I COMERC, a més a més de l'agricultura hi ha un molí de farina i un altre d'oli en bon estat. Constituint, les principals, l'extracció dels fruits sobrers pel mitjà de tragar-los des del poble a Reus, Valls i altres punts, i de la importació del que hi fa falta, principalment "coloniales y ultramarinos". POBLACIÓ segons dades oficials, 34 veïns, (4) 226 ànimes, segons una altra informació ascendeix, el nombre dels primers a 68. CAPITAL IMPOSABLE 50,725 rals.

ASPA: Lloc amb ajuntament, a la província, partit judicial i diòcesis de Lleida (a dos llegendes) Audiència Territorial i Capitania General de Catalunya (Barcelona,21) situat a l'esquerra del riu Set, sobre "un elevada cerro" on hi vaten llibrement tots els vents. Disfruta de clima sa en general, però una mica propens a escalaments terciaris. Té 43 cases de mitjana fabricació i escassa comoditat. Edifici de l'Ajuntament, escola de primeres lletres freqüentat per 20 o 25 nens; el mestre de la qual percep 600 rals anuals. Una església parroquial sota l'advocació de Sant Julià, servida per un capellà el destí del qual es d'entrada i patronat de S.M.; i una ermita oberta al culte públic que res de particular ofereix. CONFRONTA, el terme, pel Nord amb el d'Artesa i el despoblat d'Astó, per l'Est amb el del Cogul i despoblat de Melons i pel Sud i Oest amb el terme d'Alfés, d'aquest punt dista 1/4 de llegua més o menys. El terreny és trencat i poc fèrtil perquè si bé el reguen en part les aigües de l'esmentat riu,

aquest s'esgota a cada estiu i per això es per la millor sementera. Abarca 300 jornals de terra en els quals es cultiven 50 de segona qualitat, 100 de tercera. Les millors terres s'ampren pel cànem, hortalisses i fruiters. La mitjana amb cereals i llegums i la més inferior o fluixa en vinya i olivers. 150 jornals de terra inculta serveixen de pastura i també cria arbres i matolls per a combustible. Els camins són de poble a poble i es troben en mal estat. La correspondència es rep a la carteria de Lleida. PRODUUEIX blat, ordi, cegol, vi, oli, cànem i poca hortalissa, llegums i fruita. Mantenen algun bestiar de llana i el volví i mular necessari per a llaurar. Hi ha molta caça de perdius. Escassa i dolenta la pesca de varies classes al riu Set. INDÚSTRIA I COMERÇ: a més a més de l'agricultura hi ha un moli d'oli. S'esporten alguns fruits sobers i s'importen els que fan falta per menjar i vestir. POBLACIÓ: conforme a les estadístiques oficials, 64 veïns, 247 ànimes. CAPITAL IMPOSABLE 28,362 rals, accedin el

total de la seva contribució, inclòs el seu presupost municipal a 4,000 rals que es cobreixen

per repartiment entre els veïns.

PUIGVERD DE LLEIDA: Lloc amb ajuntament a la província, partit judicial i diòcesis de Lleida (a una llegua i mitja) Audiència territorial i Capitania General de Catalunya (Barcelona 22). Està situat a l'extrem de la plana baixa de l'Urgell en posició sumament pintoresca i formosa, sobre un promotori suau; té per tot arreu

un horitzo esvaigut. -- és templat encara que una mica més fred que el de la capital i s'hi pateix "catarrales de índole inflamatoria". Es compon de 60 cases distribuïdes en 5 carrers i una plaça. Té casa consistorial amb presó i sobre d'ella un excelent saló que era "panera" dels frares cartoixans d'Scala Dei i que ara

serveix per escola de nens a la qual hi van uns 40, dotada amb 2,432 rals del fons municipals. Església parroquial (Sant Pere apóstol) amb "curato" de segon ascens, i el serveix un capellà i dos beneficiats de patronat particular; d'aquesta parròquia depèn l'espiritual dels anexos de Margalef i "Binferré" (5) ambdós dels termes rurals de la juridecció el de Torregrossa, el primer, i del de Juneda l'altre. Hi ha una església petita, però molt bonica sota l'advocació de Sant Bartolomé apóstol, i al de "Binferré" existeix una ermita antiquíssima dedicada a Sant Jordi màrtir enfront de la qual hi ha un castell. **LÍMITS DEL TERME:** pel Nord amb Margalef i Artesa de Lleida. Est amb Mas Roig (juridicció de les Borges), pel Sud amb "Castelldasens" (6) i terme rural de "Matxherri o Maxverri" i a l'Oest amb Artesa de Lleida; és, la seva extensió de 5 quarts d'hora de Nord a Sud, i un d'Est a Oest. Comprèn un pou d'aigua potable i algues basses. El terreny és de secà ded molt bona qualitat, es reguen alguns horts i trossos amb

aigua del riu Femosa que corre amb direcció Est Oest fins a desaiguar al Segre. Té, per la part del Sud "varios montes" tals com l'anomenat la Serra, i al Nord la Pena, poblats només de reures, oms i matolls per combustible. Els camins porten a Lleida, Artesa, Juneda i a altres pobles veïns. La correspondència es rep de l'administració de Lleida per un encarregat que passa a recollir-la dos cops per setmana. Produeix blat, ordi, ségol, oli, vi, llegums, cànem, poca seda, abundant i bones hortalisses i fruites. Cria bestiar de llana. Hi ha caça de conills, llebres i perdius i moltíssimes guatelles a la seva respectiva temporada, i pesca d'escaces anguiles al riuet la Femosa i bones tenques a les basses. **INDÚSTRIA:** hi ha dos molins de farina i tres d'oli. **POBLACIÓ:** 54 veïns, 258 ànimes. **RIQUESA IMPOSABLE** 41,509 rals. Contribució el 14'48 per 100 d'aquesta riquesa. El pressupost municipal puja a 5,031 rals que es cobreixen, una part dels fons propis i el dèficit per repartiment veïnal.

NOTES DE LA REDACCIÓ:

- (1) Lloc: designa que el municipi no és ni vila ni ciutat.
- (2) Llegua: mesura antiga que equival a 5500 metres.
- (3) Borrella: herba (els nostres avis en deien "parrella") la cendra de la qual era aprofitada per fer sabó. És la mata que avui coneixem per "espantallops".
- (4) Veïns: es refereix a famílies.
- (5) Binfarré: Es refereix a la partida del terme de Juneda coneguda per Binferri.
- (6) Castelldasens: forma antiga de Castelldans.

En quan als habitants d'aquests pobles, pensem que no és gaire exacte. Segons la Gran Enciclopèdia Catalana al 1787 Artesa en tenia 389, Aspa 312 i Puigverd 310 i al 1860 Artesa en tenia 560, Aspa 665 i Puigverd 596 que ens semblen molt més raonables.

QÜESTIÓ DE CANVIS

Es obvi que des dels anys cinquanta fins ara quantitat de situacions, activitats, actituds... han canviat substancialment.

Des del punt de vista ecològic l'increment i la sobrevaloració del món industrial, no solament amenacen l'agricultura occidental fins a deixar-la reduïda a la llarga a petites mostres, concentrant-la als països subdesenvolupats, sinó que també fomenta una ètica acarada només a un suposat progrés econòmic, que posa en perill tant la salut del planeta com la dels mateixos éssers vivents amb quantitat de plagues i malalties que van creixent dia a dia (cas del càncer) o de nova creació (com la SIDA); però, tota situació anòmala o en desequilibri, cerca espontàniament els seus propis antídots per a fer front a la situació. D'ací ve que darrerament la paraula ECO-

LOGIA sigui un terme força usat i tanmateix, la creació de grups o la celebració de congressos, conferències, jornades ...amb aquest tema central va creixent cada cop més.

Si més no el terme és, com tantes altres coses, fàcilment manipulable i qualsevol polític, grup o empresa industrial l'utilitza segons la seva conveniència -sobretot dins les campanyes electorals- o per interessos econòmics que volen infiltrar-se i ser vendibles-rendibles amb una imatge "d'acord amb el temps". Això no passa ara només, ha succeït moltes vegades al llarg de la història amb moviments, filosofies o tendències que posaven amb entredit qualsevol interès institucionalitzat: polític, econòmic, ètic o religiós. La desaparició de la nova tendència podia aconseguir-se per medi d'un atac frontal, contundent

i repressiu o per altres canals més subtils però igualment eficaces: l'aparent acceptació d'allò novedós i integrant-ho al sistema establert fins domesticar el que hagués pogut estar una autèntica revolució o canvi. El cas és que en aquests moments no estem parlant només d'una determinada filosofia a línia de pensament i acció, sinó que ens hi va molt més, potser el futur del nostre planeta.

Edward Goldsmith al darrer llibre 5.000 dies per a salvar el planeta diu que només amb una forta pressió per part de la gent es poden portar a terme els canvis que ens apartin d'un final més o menys tràgic. I això ho diu després de 20 anys de lluita i de confiar amb els polítics. Costa de creure que les persones que ens governen siguin tan poc realistes i que només facin cas de fets consumats quan no hi ha res o gairebé res a fer -cas del deteriorament de la capa d'ozó, la pujada de la temperatura, la lenta desertització del planeta, la perillositat de les centrals nuclears, de tantes i tantes

indústries... però el cas és que ja sigui per ignorància, prepotència (aquesta societat sabrà trobar els mitjans a temps) o egoisme (avantatges polítics o econòmics a curt termini) es limiten a presentar la flor de l'ecologisme just en el moment oportú i després deixen sense cap més preocupació que es mereixi o bé l'em-balsamen i treuen de tant en tant, perquè no sigui dit, que ja no se'n recorden. És a dir obliguen a posar filtres a determinades empreses que després es comprova que no funcionen o funcionen malament, (central nuclear d'Ascó), defensen productes suposadament ecològics però que de fet no són tals (els detergents, cotxes ecològics...?, propaganda d'una suposada "qualitat de vida" que ens porta a l'estress i a diferents tipus de malalties físiques i/o psíquiques...L'ecologia no és una enganxina que es posa puntualment en el lloc que interessa per allò de que "es porta". L'ecologia és un caminar colze a colze amb la natura amb un ritme que s'avé amb els cicles naturals dels

esdeveniments senzills i quotidians. És, com ens comenta George Leonard, una pràctica que ens permet, de progressar -com la mateixa naturalesa- a través de períodes de pujada, baixada, estancada- però sempre en constant evolució, trencant la monotonia del cicle. Per això l'ecologia ens ofereix la contraportada dels moments culminants, exitosos que ens enlluernen a través dels mitjans de comunicació com si la nostra vida només tingués sentit dins d'aquests moments; la insatisfacció, el fàstic, la superficialitat, el desig de consumir constant, el buit... és producte d'aquest tipus de filosofia materialista?

És possible que tinguem terra encara per molts i molts anys, ben segur que no estaran pas

disposats a matar la gallina dels ous d'or, però al costat d'això no em costa gaire d'imaginar quin tipus de vida tindrem els humans les futures dècades: continuarem bebent l'aigua que ells ens envasaran, respirarem un aire de pol·lució "mínima", vestirem, parlarem, pensarem segons ens marquin les consignes televisives, i el pragmatisme egòlatra, el materialisme, l'individualisme i la incomunicació substituiran els pocs sentiments nobles que encara ens queden. És igual, ja no ens recordarem dels nostres orígens, tindrem els sentits adormits pel consumisme i ja no desitjarem res més que l'alienació i la mediocritat. De fet desconixerem qualsevol altre cosa.

Eulàlia Solà.

NOTES I NOTÍCIES

AMPLIACIÓ AL CEMENTIRI

Recentment ha estat acabada la construcció de quinze fileres de nínxols al cementiri municipal, a raó de 4 forats, més ossera cada una.

Les obres s'han realitzat a la part del darrera, via Sant Jordi, en la paret que restava buida, variant el tipus de construcció fins ara existent en el cementiri atès que representen estèticament i material una millora respecte els altres.

Sembla ser que així s'ha satisfet les moltes demandes existents per a l'adquisició de les propietats esmentades, ja que segons es desprèn del darrer acord plenari de l'Ajuntament han estat adjudicades i venudes tretze fileres i mitja, quedant-ne una i mitja per l'Ajuntament per tal de disposar de nínxols en casos d'urgent necessitat.

El preu s'ha fixat en 30.000 ptes. per forat.

TRASLLAT DELS BOMBERS

El grup de bombers voluntaris del nostre municipi, tenia fixat el seu local, des de la seva creació, als baixos de la casa situada a la Plaça Major, número 5.

L'esmentat habitatge propietat de l'Ajuntament, fou permutat amb la Diòcesi de Lleida pel terreny de l'Abadia i com a conseqüència de les obres de remodelatge i adecentament iniciades en l'edifici,

fou necessari treure tots els estris i materials dels bombers.

Mancava ara, cercar un lloc per a instal·lar-los, però com sigui que no es disposa d'un lloc municipal idoni per a la seva instal·lació, l'Ajuntament els ha situat al carrer Nou, davant la Caixa de Catalunya, en el local propietat de cal Gega.

SANEJAMENT DE LA SALA DE LA LLAR DEL POBLE

Durant aquest mes de novembre la Comissió de Festes de la Sala de la llar del poble, ha destinat una part dels seus recursos econòmics al pintat de tota la sala i canvi de cortinatge.

El canvi experimental ha estat considerable i destacable sobretot si es té en compte la

VENDA DE LES CASES DELS MESTRES

L'Ajuntament d'Artesa de Lleida titular dels habitatges de protecció oficial situats al carrer Germans Pujol i Reñé, números 1 i 2, adquirí la seva propietat a principis d'any.

Els esmentats habitatges estaven destinats des dels seus inicis a residència dels professors de l'ensenyament primari que venien a la nostra vila a impartir classes i coneixe-

EL MAGATZEM DEL POBLE UNA COOPERATIVA

El dia 28 d'octubre, el magatzem del poble, convocar a tots els terratinents a una reunió extraordinària a la una del migdia i a la sala de la llar del poble, per tal de debatre i exposar el seu traspàs en cooperativa.

sèrie d'anys que feia que no es pintava.

Els colors variats, les cortines amb serrells, l'escenari resplendent, tot contribueix a crear una nova sensació de netedat i de benestar, per tal de poder gaudir satisfactòriament de l'esmentada sala.

ments als alumnes de l'escola.

Així doncs, i després de seguir tots els tràmits establerts per llei, han estat venudes.

El preu adjudicat quedà fixat en 3,200.000 ptes. i els seus nous propietaris són els dos mestres residents actualment a Artesa, Empar Roca i Antoni Layes.

Fins ara el magatzem del poble ha estat propietat de la Càmera Agrària Local i gestionat per aquesta, més segons sembla i per disposicions de llei, aquesta és una greu irregularitat, així doncs, es pretén subsanar aquest defecte de

forma i alhora millorar el servei que fins ara s'ha ofert al municipi.

Els presents a la reunió acordaren la creació d'una cooperativa per la qual han estat proposats tres noms a Barcelona: Freginal S.C.C.L., els Plans S.C.C.L. i la Comassala S.C.C.L., un dels quals serà escollit un cop estigui formada la junta.

El primer pas serà però, el repartiment d'un escrit per tot el poble en el qual s'exposarà i explicarà les característiques de dita cooperativa, i on es donarà el termini d'un mes per tal que els veïns decideixin si desitgen formar part de la mateixa.

Passat aquest termini es tornarà a convocar una altra reunió, on l'assemblea constituent procedirà al nomenament de la junta i a l'aprovació

dels corresponents estatuts que la regiran.

Un altre aspecte que s'acordà fou el pagament de 2.500 ptes. per cada persona que decideixi fer-se soci, les quals serviran per pagar les despeses del traspàs. Alhora el magatzem posarà del seu fons, directament 1.000.000 de ptes. el qual formaria part del capital social i aniria repartit en parts proporcionals a mans de cada un dels socis que desitgin integrar-se.

Un altre aspecte a debatre fou l'edifici en qüestió, atès que actualment és encara propietat de la càmara, i la cooperativa no tindria per tant un local seu propi o llogat, reconegut. A la qual cosa va semblar que podria donar-se-li una sortida airosa amb un llogater a baix preu, simbòlic si es creu convenient.

SOTA LES SALADES

(Sant Gregori)

L'Església celebra Sant Gregori el dia 9 de maig. Aquest sant era considerat a pagès protector contra els animals danyosos i les picades d'insecte. Diu J. Amades (I) que el culte a aquest sant fou degut què la gent del camp li atribuï l'extinció d'una plaga de llagosta, mentre ell visitava la Península. Per aquest motiu se'l tingué per protector dels camps contra les plagues danyoses i li dedicaren imatges, capelles, oracions, altars i alguna processó. Tot en agraïment a la seva actitud protectora i per tenir-lo propici en ulteriors ocasions i així es-talviar-se, els camperols, costoses provatures que s'havien mostrat del tot infructuoses i ineficaces. El pagès era eminentment pràctic, d'un empirisme absolut: només creia en allò que donava resultats positius, als seus interessos, és clar.

El dia de Sant Gregori la gent d'Artesa anaven en processó a maleir la cuca. El capellà prou s'esforçava per convèncer-los que, de fet i sobre els fulls de litúrgia oficial, allò que feien era beneir el terme. En va. El tarannà pagès no estava per a subtiletes metafísiques, i menys amb aquelles coses que fan referència a l'economia, a la pròpia economia. El culte popular és, sens dubte, d'un realisme aclaparador, d'un materialisme recalcitant, insubornable; d'una concepció antimística evident. Quan hom ja està prou mortificat pels capricis del mercat i de la climatologia no està, indubtablement, per a cap concessió al dolorisme ni al sacrifici ascètic.

Al poble d'Artesa hi havia la creença que la causa de la gràcia remeiera del Sant estava, per associació en el color

de la seva capa: el mateix que tenia "l'escarabatell", animaló temible, la sinistra voracitat del qual malmetia collites senceres. I és que l'humà ha estat sempre d'una ingenuïtat crèdula infantil, candorosa. No fou sinó més endavant que s'aplicaren els avenços de la química com a armes mortíferes, per acabar amb, potser, el pugó més funest de la creació: el mateix humà. Per associació també, s'adonaren que si allò servia per enllestir una espècie tan resistent, què no podria fer amb els escarransits insectes, amb els desrrerits coleòpters. I orientaren les investigacions, més a més, a combatre altres plagues: el poll roig, la llagosta, la psila, etc. El pobre pagès entrà de ple en tots els avan-

tatges de la modernor i el desfici; collat pels bancs, les multinacionals i la competència s'endeutà fins al coll i oblidà per sempre més l'aigua de Sant Gregori. A l'era del Jové hi anaven només els marrecs a jugar al futbol i alguna parella, entre la complicitat del nocturn, a pasturar amb avidesa l'herba plaent de l'amor. De la Cuca ja ningú no en senti parlar mai més. I és que, al fons, uns déus substitueixen els altres. Avui manen uns i demà..., demà serà un altre dia.

Felip Callart i Fernàndez.

(I) Amades, J., Costumari català, Volum III. Editorial Salvat. Barcelona IV edició, any 1989, pàg. 586.

ELS ABOCADORS COM A PROBLEMÀTICA SOCIAL ACTUAL

Ens anima de comprovar que ni que sigui molt lentament la qüestió dels residus sòlids urbans va prenent cos. Per exemple en algunes comarques de Catalunya ja veiem com si formés part de l'entorn qüotidià contenidors per a vidre. En altres indrets de la Comarca d'Osona a la zona de Vic hi ha propostes més agosarades com els contenidors també per a paper. Aquesta tasca la va endegar el col·lectiu d'educació ambiental "La Vola" format per un equip de bidlegs i professors que pretén d'extendre l'educació ambiental, als àmbits escolar, local i comarcal. Entenen l'educació ambiental com coneixement de l'entorn, relacionant-la amb altres realitats d'acord amb la premisa que "qui coneix, estima i per tant respecta".

De fet si ens refiem de les dades de què disposem, ni Catalu-

nya és tinguda en compte alhora de valorar els percentatges de recuperació de residus no orgànics, i això perquè encara que hi hagi exemples com els suares esmentats aquests són molt minoritaris encara dins el conjunt global del nostre país. I això que cada any produïm "només" uns dos milions de tones d'escombreries. De moment sembla però, que les nostres autoritats estan més engrescades a fer i invertir en "abocadors controlats" i plantes incineradores que en una recuperació de materials i és ben diferent una cosa de l'altra.

Els avantatges de la recuperació els hem esmentat força vegades: recuperació de matèries primeres, estalvi energia, no pol·lució, no ocupació de terrenys, disminució tala d'arbres ...la iniciativa dels abocadors o incineradores és tota una altra història. L'abocador con-

trolat només pot evitar un tant per cent de contaminació ambiental, però no la podrà evitar totalment, no es recupera res, s'hipotequen uns terrenys perquè qualsevol abocador té una vida limitada, després caldrà cercar-ne altres... Les incineradores són aparentment molt netes, però només ho són en apariència i a la llarga molt més perilloses i costoses que els abocadors perquè tot i que ens diguin que portaran filtres de tots és conegut que aquests no poden evitar de llençar a l'atmosfera un percentatge significatiu de contaminació a part que, donat el seu alt cost acaben per funcionar amb moltes deficiències i llavors els problemes mediambientals solen ser molt greus. Realment l'única sol.lució radical i la que està avalada per tots els estudiosos i entusiastes de la preservació de la natura és la recuperació de residus sòlids i la transformació de la matèria biològica en compostatge per al camp. És possible que els nostres polítics després de comprovar els problemes i el sac sense fons de les inver-

sions en abocadors i incineradores acabin per acceptar i promocionar la idea de la recuperació de materials. A Europa com sempre ens porten uns anys d'avantatge en aquest sentit. A Holanda es recupera el 46% del paper i el 53% de vidre. A Itàlia el 30% de paper i el 25% del vidre. A Alemanya el 40% del paper i el 39% del vidre. A Suïssa el 43% del paper i el 46% del vidre. A Amèrica del Nord els E.E.U.A. el 27% i el 10%.

També es donen dades de França, Austria, Suècia, Japó, Regne Unit... Catalunya no hi figura, tampoc l'Estat espanyol.

A Artesa de Lleida després de l'experiència de tres anys. Aquest serà el quart, de recollida mensual, estem engrescats a endegar una iniciativa força interessant que és la recollida habitual municipal de forma seleccionada segons els materials. Perquè es pugui dur a terme amb bon peu, comptem amb una subvenció de la Generalitat per a endegar el projecte i ara estem a la recerca d'altres subvencions per a proveïr-nos dels materials necessaris, per

a facilitar la tasca als veïns, també tenim pensat de fer una campanya publicitària amb informació exhaustiva: cartells, tríptics informatius... que també es donarà a conèixer als mitjans de comunicació i organismes competents: Consell comarcal del Segrià, Diputació... Els guanys es destinaran a accions cíviqes que siguin d'interés per a la població. Des

d'aquestes pàgines desitgem d'encomanar-vos el nostre entusiasme i esperem, tal com veniu fent mensualment durant aquests darrers anys, el vostre lliurament i col.laboració. Ajudem la NATURA, prou s'ho val!.

Alternativa Ecologista d'Artesa de Lleida.

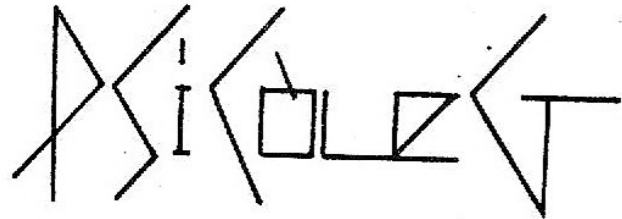
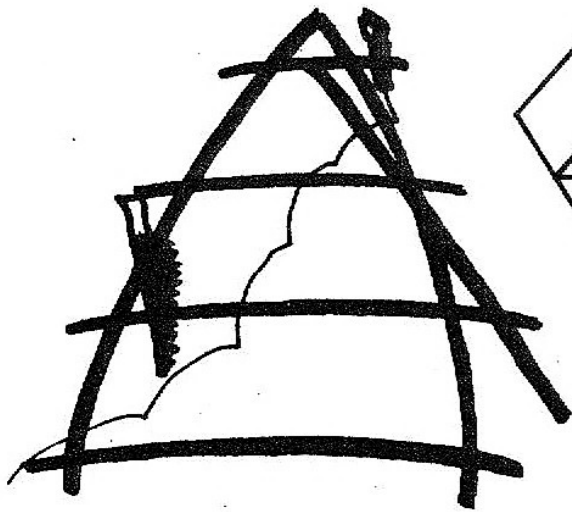

* Ministeri d'obres per borratxos.

ELS NINXOLS NOUS

El dia de Tots-Sants, els visitants del nostre fossar, es van poder adonar d'aquest tram de ninxols nous. No es pot negar que són de disseny i factura molt superior als existents i, és per això mateix, que trenquen bruscament l'armonia del cementiri intentada conservar durant més de quaranta anys.

Apreciat senyor metge:

Té raó. En la darrera tramesa vaig estar molt tèrbol; volia explicar molts sentiments, però tot se m'amuntega massa depressa; finalment vaig estar, crec, maleducat.

per solventar-ho li demano que no em faci parlar més de les noietaes en particular, m'ataballo. Ja veurà, com de tant en tant anirant sortint en altres temes, quasi sense voler-ho.

I ara em resulta, que s'interessa pels meus sentiments religiosos.

Quan ho vaig llegir no m'ho creia; com es pot parlar d'això en el temps que vivim i en un poble?.

No crec que tingui sentiments religiosos, així de clar: només

tinc records religiosos: la catequesi, la confirmació i els seus cursos, etc.

Dels primers records, com del tot allò que emana autoritat només en guardo la por: el mossèn, vestit sever, (llàstima que no anava de negre, seria un record tenebrós més entrañable) la veu greu, les cues als bancs del catecisme. I una mica, ara que hi penso, també veig l'emprenyats que estàvem perquè ens aixafava tot el matí del diumenge (rentar-nos bé, posar-nos les camises blanques; la missa interminable i per pair, la catequesi).

Entre els records, és clar, també hi ha la instrucció: la doctrina, els pecats, les

virtuts, etc.; i també la fe: Jesús, Déu, etc. Ara que ho escric m'esgarrifo; potser és la primera vegada en quinze anys, que escric aquests noms, em sonen estranys. Com és que en un moment determinat hi vam creure en això? Ho potser de debò no hi vam creure mai, però creiem que hi crèiem?. No ho entenc.

Suposo que ens donaren una segona oportunitat de creure, fou la confirmació; teníem 14-15 anys i ho plantejaren més bonic. Per començar nois i noies barrejats; semblava com si desapareguessin les barreres creades per ells mateixos (la gent d'església, vull dir) I a més, parlàvem d'eterns temes d'adolescència: La llibertat, l'amor

els pobres, etc.

D'allò en guardo un bon record, segurament més pel superficial que pel profund.

I a la fi l'estat actual, de fugida de tot allò que fa olor de ciri. Les causes són clares; primer el desencís de la història de la confirmació, les barreres sempre hi són; després oer l'obligació, que tant espanta i finalment per una rigidesa absurda que volia deslligar-nos de la vida vital, així, com sona.

Vaja, tot plegat, una altra vegada un embolic de sentiments que costa d'ordenar.

Ja mirarà d'aclarir-ne alguna cosa.

Catxepet.

FOLKLORE ARTESENC

FESTES I TRADICIONS A TRAVÉS DE L'ANY (18)

ELS ENTERRAMENTS:

Abans, els enterraments de la gent rica del poble, es diferenciava, a més a més de la qualitat del taüt i que al cementiri tenien un lloc propi per a dipositar els cadàvers (al cementiri d'Artesa mai no hi ha hagut cap panteó, però sí que agunes famílies tenien nínxols -molt poques- o un loc a terra amb una gran llosa amb inscripció), ja que l'immensa majoria enterrava els seus morts en fosses individuals, tocar a tocar una de l'altra, sense cap senyal durable i que amb el temps les salades ho unificaven tot. A més a més, com dèiem, de la qualitat del taüt, la gent rica, pel luïment dels seus enterraments, llogava capellans o altres eclesiàstics que engruixien la part del dol. També, en altre temps, encara que ací a Artesa ja ningú no se'n recorda, llogaven dones especialitzades en plorar fort i llargament; eren les "ploradores".

Per aquest costum de portar capellans als enterraments per a demostrar poder o riquesa, a la gent més desinteressada de fer diners o que es preveia que moririen pobres, la gent els deia despectivament:

A que en portaràs pocs
de capellans a l'enterro.

Fins a la reforma de la litúrgia (pels vols de 1960) els difunts no eren entrats a l'església; totes les cerimònies eren fetes al carrer. El sacerdot anava a la casa del difunt o difunta i després de les oracions de costum, tota la comitiva es dirigia fins davant del temple, on després d'unes altres oracions, es tor-

nava a posar en moviment, pel mateix carrer dels Gallart, fins davant de cal Roget on, el sacerdot beneïa i acomiadava el difunt amb un "al Cel mos puguem veure". El difunt era portat directament al cementiri i els seus familiars se'n tornaven a casa on, davant de la porta rebien el condol de tots els acompanyants; primer els homes i després les dones.

El difunt era transportat durant tot el trajecte fins al cementiri, sobre una mena de banquetta amb quatre potes (pels descanços) i tres agafadors per cada costat per poder-lo aixecar, a força de braços, per sis homes. A més dels sis portadors hi havia, també tres per vanda, sis homes o dones (segons si era difunt o difunta) portant cadascun una atxa. Cap allà als anys vint l'Ajuntament va adquerir una senzilla carrossa estirada per una mula per al transport dels difunts; d'aquesta carrossa la gent en deïa "el carro dels morts". Quan el transport dels difunts ja es feia amb aquesta carrossa i pels motius que la costa del carrer dels Gallart era massa empinada i en temps de pluja o de gel era molt perillosa per als animals, ja que relliscaven, es va canviar l'itinerari: després de l'església es tirava cap a la Plaça i s'aturava per acomiadar el difunt, davant de cal Milio del Metge. Acompanyant "el carro dels morts" també hi anaven els sis homes o dones amb atxes. Aquests portadors d'atxes sempre eren gent del mateix carrer del difunt, i eren casats o solters si el difunt o difunta era solter o casat.

ENTERRAMENT DELS ALBATS:

Fins pràcticament l'arribada de la medicina moderna, era molt normal la mort dels albats (nens o nenes que no havien fet encara la primera comunió). Els albats (aubats en el parlar d'Artesa) sempre van ser portats a força de braços (mai se'n va fer cap que fos portat amb el carro), però els encarregats de portar-lo eren els nens més grans i aquests enterraments sempre acabaven davant de cal Roget. Les taüts del albats a diferència de les dels adults, sempre eren blanques. Així mateix, el toc de morts de les campanes era substancialment diferent dels de l'adult.

Fins a l'arribada de les funeràries, els difunts no eren posats a la caixa fins a l'hora mateix de l'enterrament, així que durant les hores del seu vetllatori els difunts o difuntes eren posats degudament vestits sobre un llit. El llit (o altra plataforma) on es col·locaven els al·bats, sovint era guarnida amb cintes i flors.

Era costum que a l'endemà de l'enterrament es feia dir, al difunt o difunta) una missa de difunts o un funeral; els funerals eren tres misses seguides de difunts oficiades per tres capellants distints. Pels funerals es posava al mig de l'església el túmol, unes banquetes de fusta cobertes per un llenç negre que venia a simular un gran taüt.

EL DOL:

Un dels costums ancestrals que fa referència als difunts era el dol; més o menys rigorós segons si el mort era molt o poc proper a la família. Dins d'aquesta tradició de senyalar la mort d'un familiar vestint-se de negre, hi havia com una mena de jerarquia que establia el temps de durada que corresponia a cada cas segons si el mort fos el pare, un germà o un avi. Per aquesta pràctica que tothom seguí en resulta que: Pels pares s'havia de portar dos anys de dol (un de dol rigorós), per un germà o germana un any sencer, pels avis, sis mesos i per una tia o un oncle (germans del mare o la mare) tres mesos. Si el que es moria era l'espòs o la muller, l'obligació d'anar de negre era per tota la vida (si no es tornaven a casar). Aquesta normativa era només aproximativa, ja que la gent en feia de més o menys segons l'estimació o respecte que guardava pel difunt.

El dol principalment l'assenyalaven les dones; els homes no tenien l'obligació de vestir-se tot de negre. Els homes assenyalaven el dol posant-se corbata negra i portant un braçalet de roba negra, més o menys ample cosit a la mànega esquerra de l'americana. A l'estiu que no es portava americana ni corbata el dol s'assenyalava portant una tirata negra (o una altra cosa) a la solapa de la camisa.

Les dones, però, tenien l'obligació de vestir-se, de dal a baix, totes de negre i que no fossin temptades de sortir al carrer sense portar el mocador de cap posat. Per anar a missa o a altres cerimònies religioses calia que anessin vestides com ho manava el costum ancestral. Per assenyalar la categoria del dol hi havia el "manto", el "mig manto" i el "velet". Totes tres prenes eren de roba fina i negra; el "manto" mesurava normalment (no calia que tots fossin exactes) 2'20 metres per 1'50 i s'emprava pel dol més rigorós, es posava sobre el cap (tapant-se molts cops la cara) i es deixava caure pel l'esquena fins a la cintura i pel davant, recollit amb les mans, les puntes penjaven, més o menys, fins al genolls. El mig manto mesurava un metre i mig per un metre, s'usava de la mateixa manera, però no era ni de bon tros tan aparatós; es portava quan es deixava el dol rigorós. El "velet" mesurava un metre per 50 Cms. i es portava com una mena de mantallina que indicava que el dol estava ja a les acaballes.

oooooooooooooooooooooooooooo

Com dèiem el mes passat, amb aquest escrit donem per acabada aquesta part del Folklore Artesenc que hem anat publicant durant 18 mesos amb el títol genèric de Festes i tradicions a través de l'any.

DONEM LES GRACIES :

Donem les gràcies a totes les persones que ens han ajudat amb la seva informació sense la qual no hauria estat possible de fer aquests escrits. Donem les gràcies d'una manera especial a la Josepa Bonet (de cal Pere Cavaler) pel seu ajut inestimable. Moltes gràcies.

A.C.

